

Шумило М. Ю.,

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, м. Львів

ПРЕФІКС ЯК ОДИН ІЗ СЛОВОТВОРЧИХ КОМПОНЕНТІВ В МЕДИЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Англійська мова, як і інші мови, постійно поповнює свій словниковий запас новими словами і однією з основних сфер вживання цих слів, є охорона здоров'я. З'являються нові мовні номінації на позначення впливу телекомунікаційних технологій на сферу охорони здоров'я, організаційної перебудови сфери охорони здоров'я і закладів, що її пропонують, фінансових інструментів (страхування, додаткові медичні послуги тощо), що використовуються в сфері медицини і охорони здоров'я.

Ключові слова: *неологізм, термін, медична терміносистема, термінологія, охорона здоров'я.*

Английский язык, как и другие языки, постоянно пополняет свой словарный запас новыми словами и одной из основных сфер применения этих слов, есть здравоохранение. Появляются новые языковые номинации для обозначения влияния телекоммуникационных технологий на сферу здравоохранения, организационной перестройки здравоохранения и учреждений, которые его предлагают, финансовых инструментов (страхование, дополнительные медицинские услуги и т.д.), используемые в области медицины и здравоохранения.

Ключевые слова: *неологизм, термин, медицинская терминсистема, терминология, здравоохранение.*

English as well as other languages, constantly enriches its vocabulary with new words and one of the main areas of using these words is health care. New language categories appear to indicate the impact of telecommunication technology on the area of health care, organizational restructuring of the health care and institutions that offer it, financial instruments (insurance, additional medical services, etc.) used in the field of medicine and health care.

Key words: *neologism, term, medical term system, terminology, health care.*

Поява новотворів англійської мови сфери медицини і охорони здоров'я в кінці ХХ – на початку ХХІ століття пов'язана з бурхливим розвитком відповідної сфери суспільного буття англомовних країн. Такий розвиток мав багатовекторний характер. З одного боку, з'являлися нові мовні засоби для номінації вже існуючих хвороб і засобів їх лікування (СНІД, ракові хвороби, вживання наркотиків, пияцтво тощо), з другого – перед англомовним (і не лише) світом постали проблеми, яких не було раніше, або які загострилися (нові віруси й епідемії; проблеми зі здоров'ям, пов'язані із засиллям інформаційних технологій; небезпечність; стрес і безсоння). З'являються і такі сучасні перспективні напрямки, як альтернативна і комплементарна медицина, біотехнології і генетика, кріотерапія, пластична хірургія та деякі інші галузі медичних досліджень [6].

Галузеві термінології (тобто сукупності термінів конкретних галузей) називають терміносистемами, або термінологічними системами. Системність термінології зумовлена двома типами зв'язків, які надають множинам термінів системного характеру:

логічними зв'язками (якщо між поняттями певної науки існують системні логічні зв'язки – а вони є в кожній науці, – то терміни, які називають ці поняття, мають теж бути системно пов'язаними);

мовними зв'язками (хоча терміни позначають наукові поняття, вони залишаються одиницями природно людської мови, а, відповідно, їм властиві всі ті зв'язки, які характерні для загальноновживаних слів – синонімічні, антонімічні, словотвірні, граматичні тощо) [11].

Слід зазначити, що основними способами творення термінів є:

- зміна значення слова звичайної мови;
- творення неологізмів шляхом словотвору з коренів та інших морфологічних елементів звичайної мови, що часто набирає форми кальки з іноземних мов;
- запозичення з іноземних мов (ентранжизми).

На нашу думку, переважання перших двох способів пов'язане саме з тенденцією до пуризму. Для практичних цілей термінологія укладається в галузевих термінологічних словниках [11].

Важливим для дослідників процесів збагачення словникового складу є поняття “неологізм” (інновація або новотвори). Тому, виникає необхідність уточнення цього поняття. Визначення неологізмів як слів або зворотів, що створені для позначення нового (раніше невідомого) предмета або для вираження нового поняття, не можна вважати вичерпним, оскільки така дефініція включає далеко не всі різновиди інновацій. Проте, використання інших критеріїв (денотативного, стилістичного, лексикографічного), також, не охоплює всіх неологізмів.

Хоч значна кількість нових мовних одиниць виникає для нових речей і явищ, тобто для відображення нових понять, у той же час досить типовими слід вважати і випадки, коли одна і та ж річ, те саме нове явище має не одну назву. Більш того, для позначення одного поняття, для визначення однієї речі може існувати ціла серія, низка найменувань. Це обумовлюється актуальністю певного поняття, його комплексною природою.

Закріплюються в мові, насамперед, ті одиниці, що передають поняття, пов'язані з важливими проблемами сучасності. Дослідження інновацій англійської мови свідчить, що дуже часто їхня інтеграція в лексико-семантичну систему залежить від безпосереднього зв'язку з актуальними суспільними рухами, обумовлюється висунанням на перший план певних соціальних груп, особливо тих, в яких саме і народжуються нові слова чи словосполучення [7].

Проблемою сучасної неології є виявлення лінгвістичних передумов, які забезпечують виникнення новотворів. Чільне місце серед них посідають загальнолінгвістичні процеси економії та аналогії. Ці процеси є

потужними діючими явищами, що стимулюють зміни в системі мови. Відбувається, також, взаємодія закону економії лінгвістичних зусиль і закону мовної економії, що пов’язуються з іншим внутрішнім стимулом збагачення мови – тенденцією до регулярності відносин у системі мови. Ця тенденція у формальному плані виражається в прагненні комунікантів до скорочення складних і складених найменувань, форма яких вступає в протиріччя з цілісністю та єдністю їхньої номінативної функції. Водночас, не слід забувати, що не кожна аналогія є конвенціональною і, відповідно, не кожне порушення норми мови є креативним. Тому, чинність закону аналогії не завжди проходить в обмежених рамках мовної системи, що, безумовно, створює передумови для її поповнення. Так, окремі порушення в мовній системі дають можливість простежити основні тенденції її розвитку. Поява нового слова, в цілому, є результатом боротьби двох тенденцій – розвитку мови та її зберігання. Для більш адекватного відображення, відтворення й закріплення нових ідей або понять, мова взагалі і лексика зокрема змушені перебудовуватися, поповнюватися новими компонентами. При цьому поява нового слова не завжди викликається прямими потребами соціуму в новому значенні. Проте, новотвори відіграють вагомий роль у поповненні лексичної системи мови, незважаючи на їхнє периферійне місце у цій системі, оскільки, здебільшого заповнюють існуючі лакуни у семантиці мови, що створює передумови для їхнього входження до основного масиву лексичної системи мови [4].

Наслідком технологізації суспільства і стрімкого розвитку телекомунікаційних технологій стала так звана “телемедицина” (*telemedicine, telecare, telehealth*), тобто консультація пацієнтів за допомогою E-mail, телефону, факсу і, навіть, дистанційна діагностика (*telediagnosis*) [9].

Нові медичні діагнози (стани) та синдроми є законними підставами для створення неологізмів. Можливо, найвідоміший останнім часом новий діагноз MRSA, або *Methicillin Resistant Staphylococcus Aureus* інфекція. Усвідомлення таких станів покращує відповідну медичну практику, за умови, що вони є законними, логічними через відсутність відповідних термінів. Декілька нових медичних пароксизмальних станів *Paroxysmal neurobehavioral disorder*, що відносяться до патологічного функціонування мозку, та сукупність епізодичних симптомів, *paroxysmal somatoform disorder* (стосується сукупності епізодичних неепілептичних симптомів та *paroxysmal photosensitivity syndrome* (стосується надмірної чутливості до спалаху світла, викликаючи сукупність епізодичних симптомів, що коливаються від головного болю до нападів, запаморочення та нудоти). Це відповідні терміни, оскільки, вони описують нові медичні стани, що характеризуються сукупністю симптомів, ознак та тестів, тобто заповнюють певну лакуну в сфері медицини та медичній літературі, зокрема.

Ще одним новим терміном є слово *dyspraxia*. Це відображає сукупність ознак, що базуються на дисфункції мозку, яка характеризується важкістю при обробці інформації. Як і багато інших неврологічних станів, тут можуть бути рухові, сенсорні та змішані компоненти. Отже, серед субтермінів цього неологізму існують й інші нові фрази, наприклад, *executive dyspraxia, perceptual dyspraxia* та *mixed dyspraxia*, відповідно. Знову ж таки була потреба в неологізмі, оскільки, діти часто мають проблеми з навчанням як наслідок цього стану (вони потребують кілька годин, щоб зробити домашнє завдання, яке, зазвичай, займає 20 хвилин) та потреба в описовому терміні, що був раніше відсутній.

Аналіз нових утворень із ключовим словом *syndrome* дає право стверджувати, що в сучасному розумінні це поняття має набагато ширше значення. Необхідно відзначити, що велику групу неологізмів із словом “*syndrome*” становлять словосполучення, утворені для позначення серйозних хвороб, деякі з них можуть мати, навіть, летальні наслідки.

Прикладами стійких новоутворень можуть бути: *shaken baby syndrome* (дитячий синдром струшування – дитячі мозкові травми, спричинені надмірним коливанням новонароджених), *sudden infant death syndrome (SIDS)* або *cot death syndrome* (неочікувана смерть дитини віком до одного року, причину якої лікарі не можуть пояснити), *Gulf War syndrome* – “синдром Перської затоки” (психічні розлади та хвороби ветеранів війни в Перській затоці у 1991 році). За аналогією до попереднього стійкого сполучення з’явилося словосполучення *Balkan syndrome* (балканський синдром), для позначення захворювання лейкемією військовослужбовців НАТО, які брали участь у військових діях проти Югославії. Кінець лютого 2003 року “означувався” появою та подальшим розповсюдженням нового загадкового інфекційного захворювання, схожого на пневмонію – *Severe Acute Respiratory Syndrome (SARS)* – *нетипова/атипова азійська пневмонія* [1].

Окрім класичних лікарень, з’являються спеціалізовані медичні заклади й відповідні номінації концентруються навколо ключових лексем: *center: birthing center* (спеціальна клініка для народження дитини, яка пропонує більш домашні умови), *detox center* (наркологічний центр, клініка для алкоголіків, наркоманів) із синонімами *drug rehab, halfway house; surgicenter* (центри амбулаторної хірургії у США), *emergicenter* (центр інтенсивної терапії), *urgicenter* (пункт невідкладної медичної допомоги); *clinic: detox clinic* (=detox center), *sexual health clinics, sex clinics* (клініки, де пропонується лікування хвороб сексуального характеру), *weight-loss clinic* (клініка для людей, які страждають від ожиріння, бажають схуднути), *well-person clinic, well-woman clinic* (клініка, яка проводить профілактичні огляди); *farm: fat farm* (курорт для людей, які бажають схуднути), *granny farm* (будинки для людей похилого віку) із синонімами *eldercare, half-care, skilled nursing facility, SNF*; *spa: brain spa* (санаторій для людей із захворюваннями нервової системи), синоніми *brain gym, dental spa* (клініка лікування зубів, в якій створюються умови (музика, масаж, манікюр) для того, щоб пацієнт відчував себе комфортно і не мав остраху перед процедурами) [6].

У групі неологізмів, що відносяться до сфери охорони здоров’я, також налічується велика кількість термінів, що мали вузьке коло вживання, але за останні десятиліття стали доступними і широко вживаються у повсякденному житті. У даній групі виокремлюються слова, що є назвами різних захворювань: “Anderson-Farby disease” (спадкова хвороба, викликана недостатністю деяких ферментів в крові), “exploding head syndrome” (болі в центральній або задній частині голови, що викликають безсоння), “SAD”, тобто, “seasonal affective

depression” (сезонна депресія, викликана коротким світловим днем взимку). Також виокремлюється група слів – назв лікувальних препаратів: “arteether” (препарат для лікування малярії), “dystrophin” (протеїн, відсутність якого є причиною м’язової дистрофії). Слід зазначити і ті неологізми, які є назвами операцій і різноманітного лікування: “domino” (операція-трансплантація, в якій пацієнт А одержує нове серце і легені від донора, а пацієнт В одержує серце пацієнта А), “fat transfer” (косметична операція, при якій жир видаляється за допомогою вакуумного відкачування), “natural auralism” (лікування пацієнтів з вродженою глухотою, але із залишковою здатністю чути).

Потрібно відзначити, що також виокремлюються назви медичних організацій: “NCQA” (National Committee for Quality Assurance); лікувальних методик, препаратів, обладнання, пластичної хірургії: “CAT scan”, “stressbuster”, “crash-diet”, “spinning”. Більшість неологізмів, пов’язаних з тематикою охорони здоров’я, відноситься до проблеми СНІДУ і популярної останнім часом пластичної хірургії (PWA, ARC, browning out, fen-phen).

Особливу увагу необхідно звернути, що деякі новотвори можуть деталізувати і конкретизувати вже відоме поняття, підкреслюючи якусь його особливість: *Viagra – little blue pill, contraceptive – morning-after pill, people suffering from obesity – Generation XL, Chinese village doctor – barefoot doctor, kiss of life – artificial respiration, nootropic – smart drug, rhinoplasty – nose job, diuretic – water pill, amobarbital – truth drug, infectious mononucleosis – kissing disease.*

Можна зробити висновок, що англійська мова, як і інші мови, постійно поповнює свій словниковий запас новими словами (неологізмами) і основними сферами вживання цих слів, безумовно, є охорона здоров’я і сучасні технології, соціальне життя, розваги, оскільки, ці галузі є основними в житті і взаємодії людей. З’являються нові мовні номінації на позначення впливу телекомунікаційних технологій на сферу охорони здоров’я, на позначення організаційної перебудови сфери охорони здоров’я і закладів, що її пропонують, на позначення фінансових інструментів (страхування, додаткові медичні послуги тощо), що використовуються в сфері медицини і охорони здоров’я.

Таким чином, більшість новотворів англійської мови сфери медицини і охорони здоров’я збагачують англійськомовний світ новими знаннями про явища, предмети, феномени новітньої медичної реальності. Це пов’язано, в першу чергу, з технологічною орієнтованістю новітньої медичної терміносистеми, із важливістю нових здобутків (ліків, вакцин, терапій) для лікування людей. Процеси епістемічного збагачення є дуже комплексними і потребують детального аналізу. Нове знання про медичну реальність, проекцією якого в мові є інновація, збагачує весь склад когнітивно-ментальних утворень людини і навіть індивідуальної концептосфери [5, с. 37].

Література:

1. Вострецова В. О. Функціонування нових сталих сполук слів із компонентом “synrdome” на позначення серйозних хвороб (на матеріалі сучасної англійської мови) / В. О. Вострецова // Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. – Випуск 81 (3). – С. 68-71.
2. Зацний Ю. А. Соціолінгвальні і лінгвокогнітивні аспекти неологізації англійської мови сфери медицини і охорони здоров’я / Ю. А. Зацний, В. В. Соколов // Нова Філологія. – 2010. – № 37. – С. 170-178.
3. Зацний Ю. А. Сучасний англійськомовний світ і збагачення словникового складу / Ю. А. Зацний – Львів : ПАІС, 2007. – 228 с.
4. Левицький А. Е. Актуальні проблеми розвитку неології (на матеріалі сучасної англійської мови) / А. Е. Левицький // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. – 2005. – Випуск 23. – С. 16-21.
5. Попова З.Д. Когнитивная лингвистика / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – М. : АСТ: Восток – Запад, 2007. – 314 с.
6. Соколов В. В. Відбиття лексико-фразеологічними новотворами англійської мови розвитку сучасної охорони здоров’я у США і Великобританії / В. В. Соколов // Функціональна лінгвістика. – 2011 (d). – Т.2. – №2. – С. 198-200.
7. Янков А.В. Нова лексика і фразеологія англійської мови сфери медицини і охорони здоров’я (лінгвальні та соціолінгвальні параметри) / А. В. Янков // Нова філологія. – 2009. – № 33. – С. 228-239.
8. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language. – Cambridge : Cambridge University Press, 1995. – 490 p.
9. Wootton. R. Introduction to telemedicine / R. Wootton, J. Craig, V. Patterson. – New York : Oxford University Press, 2006. – 206 p.
10. Англо-український медичний словник Дорланда. – Львів : Наутілус. – 2 т. – 2003.
11. Мовознавство, чч. 1 – 1, 9. К. 1934 – 36; т. 4 – 5. – К. 1947.